МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лісового господарства та екології
Кафедра експлуатації лісових ресурсів та деревообробних технологій

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

БАРАНІВСЬКИЙ ВІТАЛІЙ ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 630*2:639.1.04:639.111.14

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОПТИМІЗАЦІЯ УМОВ ПРОЖИВАННЯ ТА ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА КАБАНА ДИКОГО В УМОВАХ ДП «БІЛОКОРОВИЦЬКЕ ЛГ»

205 «Лісове господарство»
Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

кваліфікаційна робота містить результати власних наукових досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ В. В. Баранівський

Керівник роботи
Власюк Володимир Павлович
кандидат с.-г. наук, доцент

Житомир – 2021

Висновок кафедри експлуатації лісових ресурсів та деревообробних технологій

за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри експлуатації лісових ресурсів та деревообробних технологій

№ ___ від «___» _____ 2021 р.

Завідувач кафедри експлуатації лісових ресурсів та деревообробних технологій

к. б. н., доцент _____ Кратюк Олександр Леонідович

«___» _____ 2021 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Баранівський Віталій Віталійович захистив кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ Білецька Наталія Миколаївна

АНОТАЦІЯ

Баранівський В. В. Оптимізація умов проживання та ведення мисливського господарства на кабана дикого в умовах ДП «Білокоровицьке ЛГ». – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 205 – лісове господарство. – Поліський національний університет. Житомир, 2021.

У даній роботі проведено аналіз умов проживання кабана дикого у мисливських угіддях ДП «Білокоровицьке ЛГ», встановлено фактичну та розраховано оптимальну його чисельність. Проведено якісну оцінку угідь для проживання кабана дикого. Розроблено експлуатаційні заходи, які дозволять досягти оптимальної чисельності тварин впродовж ревізійного періоду. Розраховано обсяги проведення біотехнічних заходів. З метою покращення якості мисливських угідь визначено площу створення кормових та захисних ремізів. Запропоновано рекомендації щодо покращення умов проживання розглядуваного виду в умовах ДП «Білокоровицьке ЛГ».

Ключові слова: кабан дикий, мисливські угіддя, тип мисливських угідь, бонітет мисливського угіддя, фактична чисельність, оптимальна чисельність, експлуатаційні заходи, охорона тварин, ДП «Білокоровицьке ЛГ».

ANNOTATION

Baranivskyi V.V. Optimization of living conditions and hunting for wild boar in the conditions of SE «Bilokorovychi forestry». – Qualifying work printed as manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 205 – Forestry. – Polissya National University, Zhytomyr, 2021.

The master thesis analyzes wild boar living conditions in State Enterprise «Bilokorovychi forestry». The real and optimal population of this species is established. The quality of hunting grounds for wild boar living is measured. Operational measures for getting optimal population of the species during the researched period are elaborated. The amount of biotechnical measures is calculated. To improve the quality of hunting grounds, the area of fodder and protective bellies is established. Recommendations on improvement of the researched species living conditions in State Enterprise «Bilokorovychi forestry» are given.

Key words: wild boar, hunting grounds, the type of hunting grounds, hunting grounds bonitet, the real population, optimal number, animal protection, State Enterprise «Bilokorovychi forestry».

ЗМІСТ

ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ 8
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ 14
2.1. Характеристика району розташування мисливського господарства 14
2.1.1. Місцезнаходження та організація 14
2.1.2. Короткі відомості щодо організації лісового господарства 14
2.2. Природно-кліматична характеристика 15
2.3. Методика дослідження 17
РОЗДІЛ 3. МИСЛИВСЬКІ УГІДДЯ, ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ТА БІОТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ 20
3.1. Структура та якісна оцінка мисливських угідь 20
3.1.1. Типологія мисливських угідь господарства 20
3.1.2. Бонітування мисливських угідь 20
3.2. Чисельність кабана дикого у господарстві 22
3.3. Експлуатаційні заходи 24
3.3.1. Розрахунок річного приросту поголів’я дикого кабана 23
3.3.2. Пропускна спроможність мисливських угідь по кабану дикому 26
3.4. Біотехнічні заходи в господарстві 27
3.4.1. Розрахунок потреби у кормах для дикого кабана 27
3.4.2. Розрахунок кількості біотехнічних споруд для дикого кабана 29
3.4.3. Визначення площ кормових та захисних ремізів 30
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ 32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 33
ДОДАТКИ 37

ВСТУП

Актуальність теми. Останнім часом суттєво збільшився вплив антропогенного чинника на природні лісові та агроекосистеми. Окультурення земель, гідромеліоративні роботи, влаштування водосховищ, знищення лісових насаджень і чагарникових заростей, вирубування насаджень на великих площах, проходження пожеж тощо призвело до зменшення територій природних угідь, погіршення їх цінності, придатності та продуктивності для мисливської фауни. Сучасна система і організаційний устрій мисливського господарства не зовсім передбачають наукових підходів до проведення біотехнічних заходів у господарствах і не завжди спонукають користувачів угідь до здійснення належного рівня охорони тварин, підвищення їх чисельності і раціонального використання мисливських ресурсів загалом. Такі проблеми, у деякій мірі мають місце і в мисливському господарстві ДП «Білокоровицьке ЛГ».

Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою роботи було розроблення основ ведення мисливського господарства на дикого кабана в угіддях ДП «Білокоровицьке ЛГ». Для досягнення цієї мети ставили наступні завдання:

– провести типологічний аналіз мисливських угідь;

– визначити якість мисливських угідь для проживання кабана в умовах ДП «Білокоровицьке ЛГ»;

– розрахувати середній клас бонітету (середній показник цінності) для дикого кабана в умовах господарства;

– розрахувати оптимальну чисельність дикого кабана;

– розрахувати обсяги проведення біотехнічних заходів;

– виявити сучасну чисельність дикого кабана у господарстві;

– порівнюючи показники чисельності дикого кабана з розрахунковими даними оптимальної його кількості, розробити заходи з раціонального його використання.

Об’єктом досліджень є процес ведення мисливського господарства на дикого кабана в умовах ДП «Білокоровицьке ЛГ».

Предметом досліджень є дикий кабан у мисливських угіддях господарства.

Методи дослідження: лісівничі та еколого-фітоценотичні – для характеристики умов проживання дикого кабана; мисливськогосподарські – для класифікації і бонітування мисливських угідь, польові зоологічні – для проведення обліків тварин; математико-статистичні – для обробки польових матеріалів.

Перелік публікацій автора за темою дослідження.

Адаменко Є. І., Кириченко Т. В., **Баранівський В. В.** Еколого-економічні аспекти користування мисливськими ресурсами України. *Наукові читання ім. В.М. Виноградова* : Матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, 18-19 травня 2021 р. Херсон : ХДАЕУ, 2021. С. 91-93.

Баранівський В. В. Покращення якості мисливських угідь шляхом створення кормових та захисних реміз у ДП «Білокоровицьке лісове господарство». *Подільські читання. Охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. Присвячена 25-річчю кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету, 11–13 жовтня 2021 р. Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 144-146.

Власюк В. П., **Баранівський В. В.** Заходи щодо зменшення шкоди, яку наносять мисливські тварини лісовим насадженням. *Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку :* збірник матеріалів IV Міжнародної наук.-практ. конф. 21-22 жовтня 2021 р. Херсон : Вид-во «ОЛДІ-ПЛЮС», 2021. С. 44-45.

Практичне значення отриманих результатів. Заходи по експлуатації дикого кабана, за умови дотримання запланованого відсотку відстрілу, дають можливість підвищенню його чисельність, а біотехнічні заходи сприятимуть

покращенню умов проживання тварин у мисливських угіддях ДП «Білокоровицьке ЛГ».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3-х розділів основного тексту, висновків і рекомендацій, списку використаної літератури, який містить 42 джерела та 7 додатків на 6 сторінках. Матеріал викладено на 42 сторінках машинописного тексту (основна частина – 28 сторінок). Робота містить 13 таблиць.

РОЗДІЛ 1
ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

На цей час кабан є одним з дуже популярних об’єктів полювання [16] у нашій державі. За станом його популяції його відносять до благополучних видів тварин [23]. Проте така картина спостерігалася не завжди: у 1-й половині XX століття цей вид був малочисельним і тільки інколи зустрічався у Вінницькій, Кам’янець-Подільській, Київській та Чернігівській областях.

За результатами Є. Фадєєва [35], поширення кабана у європейській частині бувшого СРСР проходило у північному напрямку – із білорусько-литовського осередку в район верхньої Волги, північно-східному – із білорусько-брянського осередку в Калузьку, Орловську та на південь Московської області та східному – із білорусько-українського осередку в Білгородську, Тульську, Курську і, через вододіл Дніпра, у басейн Дона. При оптимальних умовах проживання, що спостерігається у центральних ділянках ареалу, кабан є достатньо осілою твариною. Спостереження у російському лісостепу за 168-а міченими кабанами показали [37], що молоді самиці після досягнення віку статевої зрілості не відходять далеко від місця свого народження, а щорічне збільшення індивідуальної ділянки проживання дорослих самок коливається у межах від 0,5 до 3,4 км^2 (здебільшого – 1,1 км^2). Така обставина свідчить про те, що перехід свиней до практично осілого способу мешкання. У Польщі з 507 мічених свиней, не дивлячись на хорошу підгодівлю, деякі особини мігрували на відстань до 250 км. Притік кабанів по відношенню до осілих в різні роки становив 51-113 %, тоді коли відтік – 37-94 %. Слід також зауважити, що більш як 60 % мігруючих кабанів були однорічними особинами [39].

Після здійснення інтродукції, на території нашої країни, значної кількості свиней диких підвиду «ussuricus» та поширення тварин із інших територій, в південних областях країни стрімко сформувалася певна просторова структура популяції. Якщо на Далекому Сході Росії, тварини цього виду надавали

перевагу дубовим і змішаним кедрово-ялиново-листяним лісам [18] та на протязі року мали можливість міняти властиві біотопи [3], то в умовах нашої країни спостерігалася дещо інша картина. Великі площі водно-болотні угідь, на яких можуть проживати великі стада кабана, знаходяться здебільшого у заплавах великих річок. Також слід зазначити, що і в межах трансформованої біоти свині дикі використовують для відпочинку здебільшого лісові (57,1 %) і водно-болотні території (30,0 %). Розташування зазначених угідь і їх сучасний стан саме й визначають просторову структуру угруповань дикого кабана. Інші стації проживання свиней диких хоча і відіграють певну роль, але не значну. Зокрема, в умовах Приазов'я 57,0 % свиней надають перевагу загущеним насадженням, які у своєму складі містять сосну, жимолость татарську, дуб, в'яз, скумпію і. д.

Для тварин розглядуваного виду властиво те, що вони для свого проживання інтенсивно використовують агроценози. Такі угіддя для кабана характеризуються високими кормовими властивостями. Прете існування свиней диких можливе і без зазначених угідь. Ці тварини можуть достатньо нормально проживати лише за рахунок вживання дикорослих рослин, часто і тварин [7, 27, 29].

Зміна стадності впродовж року в південних популяціях свині дикої має певні особливості [8], які заключаються в утворені великих сімейних стад (22-42 кабани) після народження молодняку [9]. Така обставина сприяє зниженню смертності внаслідок взаємодії 3-х факторів – невеликої площі властивих стацій, значної відстані між ними а також успадкованої здатності до формування великих груп на основі родинних зв'язків. Внаслідок високої гибелі молодняку, що є властивим для всіх угрупувань тварин цього виду [3, 39], стадність від весняного до зимового періоду поступово зменшується.

Розвиток угрупувань свиней диких був зумовлений їх розселенням за допомогою людини у на різні території України та відзначався значною високою динамікою. Такій ситуації сприяла велика біологічна властивість виду до розмноження [6]. У 1976–1977 рр. практично у всіх придатні стації

проживали тварини цього виду, а в 1979 році у на півдні країни, нараховулося близько 12600 голів. Така чисельність рівнялася практично оптимальній і, в загалом, відповідала стану та площі властивих угідь виду на той період.

В 1971–1979 роках, під час інтенсивного розвитку осередків поширення свиней диких, середнє річне зростання чисельності складало 23,2 (4,4-67,8) %. Така величина я надто низьким показником для кабана дикого. В зв'язку із прив'язаністю до місць народження кабанів, лісові території чи болота, площа яких становить близько однієї тис. га є достатніми щоб там проживали постійні стада цих тварин. Як правило, щорічне зростання чисельності на таких територіях знаходиться в межах від 130 до 180 %, а смертність тварин пов'язана лише із фактором проведення полювань [14]. Саме полювання найнегативніше впливає на зростання чисельності тварин розглядуваного виду. Після 1982 року зростання чисельності кабана на всій території України не перевищувало більше 20 %, що однозначно свідчить про відстріл кабанів у розмірах, які перевищують їх відтворювальну здатність. Причиною такої ситуації було браконьєрство та порушення статево-вікової структури внаслідок винищення зрілих свиноматок. На території Дніпропетровщини у 1981–1983 роках частка зрілих особин у загальному обсязі здобування знаходилася в межах від 60 до 68 %, що стало наслідком скорочення чисельності тварин більше як на 30 % [11].

Найбільш високі відтворювальні показники серед копитних тварин України має саме розглядуваний вид. Спостереження дослідників показали, що здебільшого у процесах відтворення популяції беруть участь близько 77 % тварин. В 1976–1995 роках у процесі розмноження було задіяно 74–82 % дорослих особин. Навіть в 1996–1999 роках, коли відбулося зниження чисельності в популяції, вказаний показник був більшим за 80%. Фактична плодючість свиноматок в на території країни складає більш як 7 поросят на одну самку, яка бере участь у розмножені. Цей показник є суттєво вищим, ніж у Росії, де він складав в середньому 6 (від 1 до 12) ембріонів [27], у Казахстані [29], чи тим більше, в країнах Західної та Південної Європи [10, 41] – 4-6.

В середньому на території нашої країни переважають виводки, які складаються з 5–7 (56 %) чи 8-9 (28,07%) особин. Значно рідше в Україні зустрічаються виводки із 10–13 поросят (10,5 %) і 1–4 (5,3 %). Невелике число народжених тварин більш характерне молодих особин. В залежності від року, від 9 до 3 1% свиноматок, віком до одного року паруються вперше. Найчастіше свині народжують у достатньо сприятливий щодо температури повітря термін – з середини квітня до першої декади травня. Ранньою весною (березень) чи після другої половини літа (серпень) свиноматки народжують вкрай рідко. Причиною такої ситуації може бути те, що участь у розмноженні беруть здебільшого дорослі особини. Так, на території Європи в популяціях, які зазнають великого тиску експлуатації, переважають тварини молодого віку, що, згідно результатів досліджень багатьох науковців [38, 40] призводить до зміщення строків народження молодняку, зниження плодючості, появі на світ слабкого, недостатньо розвинутого молодого поголів'я. Внаслідок парування тварин різних підвидів кабана сприяло підвищенню стійкості та кращому розвитку популяції [14]. У час, коли самки кабана доглядають за цьогорічним молодняком, самці народжені у попередньому році залишають родинну сім'ю. Проте, деякі з цих самців у весняно-літню пору року інколи відвідують родинну сім'ю. Також слід зазначити, що в період парування під час присутності старших самців-сікачів, самці одно- півторарічного віку мігрують у пошуках вільних самок [8]. Таке явище є природною закономірністю у свиней і спостерігалося у Польщі [38] та інших країнах. Такі групи здебільшого складаються двох особин. Інколи склад такої групи може налічувати до восьми голів.

Велика здатність самок до відтворення плодючість, полігамія, значна тривалість періоду життя і великий антропогенний тиск на популяцію сприяють утворенню специфічної статево-вікової структури. Здебільшого у структурі популяції переважає молодняк кількість якого може коливатися від 50 % у центральних регіонах Росії [9] до 65 % у на заповідних територіях Білорусії [22]. На території нашої країни цей показник знаходиться у межах 60 % від

усієї чисельності. Така обставина свідчить про високі відтворювальні можливості популяції дикої свині. Показник відтворювальної здатності найбільше залежить від числа дорослих тварин в стадах. Здебільшого одне угрупування може бути складом до 6 голів. В стадах частка дорослих тварин, на території України, перебуває в межах 15 %. Не територіях з невисокою відтворювальною здатністю їх частка може бути набагато більшою. Так, наприклад, у центральних районах Росії частка дорослих особин може сягати 25 % [9], а на півночі і заході до – 27 % [27]. В Казахстані цей показник може досягати до 60 % [29].

Недостатня кількість кормів у важкі сезони року є причиною може призводити до великого рівня смертності в усіх копитних. В цьому плані дуже ілюстративною являється залежність смертності і можливості виживання кабана залежно від віку. У всіх частинах ареалу поширення кабана [29], у живлені тварин переважають рослині корми надземного походження [7]. Проте під кінець осені та зимою у раціоні цих тварин починає з'являтися значна частка кормів підземного походження. У зв'язку з цим, свиня дака є сильно залежною не тільки від якості і концентрації кормів, але й від здатності добування корму. Критичним, у відношенні можливості добувати корм кабанами може бути велика кількість снігу, замерзання грунту на велику глибину. Небезпечними також для кабана є тривалі і сильні ожеледиці. У зв'язку з цим, найбільша смертність у кабана настає під час суворих і морозних зим. Особливо чутливими до перенесення зимового періоду є молодняк, який ще не досяг однорічного віку, адже такі особини, особливо швидко витрачають енергію на підтримку температури тіла та процеси росту організму. В результаті чого, без повноцінного живлення молодняк виснажується і гине від переохолодження та недоїдання. Враховуючи такий ослаблений стан тварин, вони стають сильно вразливими до таких чинників як захворювання, браконьєрство і хижацтво. На території Польщі внаслідок впливу зазначених чинників кожного року гине близько 15–16 % молодих тварин [38].

Згідно зведених даних, виживання молодняку, у порівняні із дорослими

може сягати до 50 %. Протягом року виживання молодняку швидко зростає. Надалі цей показник вирівнюється і в дорослих тварин цей показник стає стабільним і знаходиться на високому рівні. Таким чином у тварин, які досягли дворічного віку смертність різко знижується. У зимовий період дикі свині сильно втрачають вагу, яка, при певних умовах, може знизитися до рівня невідновності. Тому, у холодні і суворі зими може постраждати і доросле поголів'я тварин. У певній мірі до цього призводить консервативна стратегія харчування кабанів, яка у них формується до досягнення п'ятирічного віку [42].

Екологію розглядуваних тварин вивчали А. М. Волох [6], Н. С. Гунчак [13], Є. В. Фадєєв [35], Г. Ф. Бромлей [3], О. О. Данилкин [14], О. П. Корнєєв [19, 20], Ю. П. Сержанін [28], Г. П. Дементьев [15], А. А. Слудський [29] та інші на різних територіях їх поширення.

Раціональне ведення мисливського господарства на дикого кабана, можливе лише за умови дотримання заходів із охорони тварин і дотриманням нормативно-правових вимог та законодавства [4, 12, 21, 26, 33, 36]. Особливу увагу вивченню питань злочинного браконьєрства в Україні приділяє Ю. А. Турлова [30, 31, 32]. Зазначені питання також вивченні і у наших напрацюваннях [1, 5].

РОЗДІЛ 2
ХАРАКТЕРИСТИКА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Характеристика району розташування мисливського господарства

2.1.1. Місцезнаходження та організація. ДП «Білокоровицький лісгосп» знаходиться на північному заході Житомирської області на території Коростенського та Новоград-Волинського адмінрайонів. Площа мисливського господарства становить 59859 га (табл. 2.1) [25].

Поштова адреса:11054, Житомирська обл. Олевський район, смт. Нові Білокоровичі.

Таблиця 2.1

Розподіл площі мисливського господарства по лісництвах

Лісництва	Площа угідь, га
Білокоровицьке	**8006**
Жубровицьке	7271
Замисловицьке	8582
Озерянське	7897
Поясківське	6982
Радовельське	6764
Зубковицьке	**8607**
Тепеницьке	5750
Разом по господарству:	**59859**

2.1.2. Короткі відомості щодо організації лісового господарства. ДП «Білокоровицьке лісове господарство» було організовано у 1952 році згідно Наказу Житомирського обласного управління №253 від 30.06.1952 року в результаті поділу Олевського лісгоспу. До складу лісгоспу входило шість лісництв площа яких становила 54 тис. 837 га. За час з 1952 по 1967 роки із площі підприємства було передано 18909 га Олевському лісгоспу – це Хочинське та Пержанське лісництва. Крім цього до складу лісгоспу були прийняті землі колгоспів і радгоспів колишнього Олевського району загальною

площею 12 тис. 183 га, на основі яких були створені два лісництва: Озерянське і Руднє-Радовельське лісництва [25].

З 1977 по 1987 рр. згідно наказу Міністерства лісового господарства колишньої УРСР від 28.12.1987 р. до складу підприємства додатково було прийнято 3448 га від Олевського лісгоспу і 4566 га від Ємільчинського лісгоспу. На підставі рішення Олевської районної ради від 14 березня 1996р. в склад лісгоспу було прийнято 46,1 га земель від Олевської шляхово-ремонтної будівельної дільниці і передано сільським і селищним радам 373,4 га (населені пункти). В результаті такої зміни територія лісгоспу станом на 01.01.1998 р. становила 59704 гектари.

Згідно наказу об'єднання «Житомирліс» №26 від 21.02.1994 року і наказу Держлісгоспу №234 від 23.12.1994 року проведена реорганізація території лісгоспу, внаслідок чого було створено Тепеницьке лісництво з частини території Поясківського, Замисловицького, Озерянського і Радовельського лісництв. Протягом ревізійного періоду лісгоспом були виготовлені державні акти, які на період лісовпорядкування знаходилися в стадії видачі. Враховуючи зміни, які відбулись за ревізійний період і корегування площі при видачі державних актів, площа лісгоспу станом на 01.01.2009 року становить 59859 га.

2.2. Природно-кліматична характеристика

Відповідно до лісорослинного районування територія підприємства відноситься до зони змішаних лісів Українського Полісся.

Клімат району є помірно-континентальним. Характеризується порівняно теплим літом і помірно вологою зимою і створює сприятливі умови для ведення мисливського господарства.

Кліматичні умови зони розміщення лісового господарства сприятливі для проживання та розміщення таких видів мисливських тварин: лось, козуля, кабан, заєць сірий, лисиця, борсук, куниця, тхір, бобер, глухар, тетерук. Основні кліматичні показники зони розташування господарства приведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Основні кліматичні показники території розташування мисливського господарства

Назва основних показників	Одиниця виміру	Значення показника	Терміни
1. Температура повітря:			
- середня за рік	градус	+ 6,5	
- абсолютна максимальна	градус	+ 36,2	
- абсолютна мінімальна	градус	– 34	
2. Кількість опадів протягом року	мм	570,0	
3. Тривалість вегетаційного періоду	днів	195	
4. Останні весняні заморозки			19.05
5. Перші осінні заморозки			11.09
6. Середня дата замерзання водойм			21.12
7. Середня дата початку повені			6.03
8. Характеристика снігового покриву:			
- потужність	см	20	
- час появи в лісі			10.12
- час сходження			10.03
9 Глибина промерзання ґрунту	см	53	
10. Напрямок переважаючих вітрів за сезонами:			
- взимку	румб	ПдЗ	
- весною	румб	ПдС	
- влітку	румб	ПнЗ	
- восени	румб	ПдЗ	
11. Середня швидкість переважаючих вітрів за сезонами:			
- взимку	м/сек		3,6
- весною	м/сек		3,3
- влітку	м/сек		2,5
- восени	м/сек		3,0
12. Відносна вологість повітря	%		81

Рельєф та грунти. Переважаючими типами грунтів на території підприємства являються дерново-середньо та сильнопідзолисті глеєві глинисто-піщані чи легко супіщані, інколи дернові глеюваті або торфянисто-підзолисті основою яких є глинисто-піщані водно-льодовикові відклади. Площа вказаних грунтів займає 43,7 %. Крім цього в умовах підприємства значне місце

займають поклади торфу різної потужності, які сформовані у результаті накопичення рослинних залишків на понижених елементах рельєфу. Зачасти поклади торфу розміщені не глибоко під шаром еолових нашарувань, що утворює специфічні умови для розвитку кореневих систем рослин, в умовах цього типу ґрунтів сформувалися сирі і мокрі гігротопи суборів та сугрудків.

Процеси ерозії грунтів на землях держлісфонду представлені здебільшого водною ерозією, і не спричиняють суттєвої шкоди лісовому та мисливському господарствам.

Таблиця 2.3

Коротка характеристика річок та водойм на території розташування мисливського господарства

Найменування річок та водойм	Куди примикає річка	Загальна протяжн. річки, км	Швидкість течії річки, км/год.	Ширина, м	Глибина, м	Ширина смуг лісу вздовж берегів річок, озер та водойм, м	
						згідно нормативів	фактична
Уборть	Прип'ять	256,0	3	5-15	1–2	400,0	400,0
Перга	Уборть	67,0	0,5	8	1	300,0	300,0
Рокитна	Перга	23	0,5	2-4	0,5–1	-	-

Територія господарства розташована в басейні річки Уборть.

За ступенем вологості основна частина грунтів належить до вологих – 48,6 % та свіжих – 26,1 %. На частку лісових земель з високим рівнем зволоженням припадає 25,0 % площі, вкритих лісом територій. Болота займають площу 2538,2 га [25].

2.3. Методика дослідження

Облікові роботи у мисливських угіддях господарства проводяться силами єгерської служби та працівників державної лісової охорони ДП «Білокоровицький лісгосп».

У випадку коли чисельність ратичних тварин є вдвічі нижчою за мінімальну, їх облік рекомендується проводити лише анкетним методом та

шляхом опитування державної лісової охорони з метою визначення місць концентрації тварин.

В інших випадках облік рекомендується проводити одним із загальноприйнятих методів. У мисливських угіддях господарства облік здійснюють методом шумового прогону, подвійного картування слідів. Також з метою встановлення статево-вікової структури популяції тварин проводять їх облік на підгодівельних майданчиках.

Облік методом шумового прогону здійснюється на пробних площах. Пробні площці слід закладати у всіх типах, підтипах і видах мисливських угідь. У кожній із цих таксометричних одиниць слід закласти не менше, як 20 % пробних площ.

Для визначення місць у яких будуть закладатися пробні площі слід із картографічних матеріалів, щодо типології і бонітування мисливських угідь вибрати місця закладання пробних площ.

Через кожну пробну площу здійснюється прогін тварин. З цією метою на пробній площі розставляють загоничів, які з шумом будуть проходити через неї виганяючи тварин на обліковців. Загоничів розставляють на відстані 20–40 м один від одного, в залежності від типологічної структури пробної площі. Обліковці розставляються з протилежної сторони загону. З метою покращення обзору, їх доцільно розставляти на квартальних просіках, лісових дорогах, просіках ЛЕП, на межі із відкритими типами угідь тощо.

У лісових типах мисливських угідь пробні площі, для зручності, доцільно закладати на ділянках, які мають геометричну форму та чітко виділені межі. Найзручніше за пробні площі обирати лісові квартали.

Для того щоб попередити подвійний підрахунок тварин, обліковці попередньо домовляються у якому напрямку відносно один одного буде проводитися підрахунок. Під час підрахунку кожен із обліковців заносить дані у попередньо підготовлену відомість обліку на пробній площі. У такій відомості вказується вид та кількість вигнаних тварин, номер та площа проби та інші, в залежності від мети обліку, необхідні дані. Для ратичних тварин, по

можливості, вказується їх вік і стать.

Під час проведення обліку цим методом із числа обліковців визначається керівник, який підбирає пробні площі, визначає їх межі і площу проводить розстановку загоничів і обліковців. По завершенню проведення обліку тварин він збирає відомості результатів обліку у всіх обліковців. Також керівник облікових робіт проводить камеральну обробку всього зібраного польового матеріалу і всиновлює чисельність кожного виду тварин у мисливському господарстві.

Цей метод дає найточніші результати при наявності свіжого не дуже великого (в межах 10 см) снігового покриву.

Облік дикого кабана на підгодівельних майданчиках. Облік кабана даним методом слід проводити у зимову пору року, коли встановиться стійка холодна і морозна погода. В цей період тварини краще відвідують підгодівельні майданчики, оскільки в цей час вони відчувають нестачу природних кормів.

Спостереження і підрахунок на таким методом слід проводити одночасно на декількох майданчиках. Для більшої достовірності облік необхідно повторити 3–4 рази, впродовж декількох днів. Основною метою цього методу є встановлення статево-вікової структури популяції дикого кабана.

РОЗДІЛ 3
МИСЛИВСЬКІ УГІДДЯ, ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ТА БІОТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ

3.1. Структура та якісна оцінка мисливських угідь

3.1.1. Типологія мисливських угідь господарства. Згідно результатів мисливського впорядкування угідь і матеріалами впорядкування лісових земель здійснено розподіл мисливських угідь за типами, підтипами і видами [24].

Типи лісових угідь визначаються за складом насадження, їх віком та наявністю деревно-чагарникової рослинності, мисливськогосподарським призначенням території і потенційною можливістю її використання при ведені господарства на тварин, які тут проживають.

В залежності від складу насаджень, категорій земель виділяються такі типи мисливських угідь (додаток А). Лісові типи угідь ділять на підтипи

За групами типів загальна площа мисливського господарства поділяється наступним чином: лісові угіддя – 42524 га (93,4%), польові угіддя – 3257 га (3,1%), водно-болотні угіддя – 2224 га (2,5%), інші землі (непридатні для ведення мисливського господарства) – 326 га (1%) (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розподіл території господарства за групами типів мисливських угідь

№ з/п	Групи типів мисливських угідь	Площа, га	%
1.	лісові угіддя	42524	93,4
2.	польові угіддя	3257	3,1
3.	водно-болотні угіддя	2224	2,5
4.	інші землі	326	1,0

3.1.2. Бонітування мисливських угідь. Оцінку продуктивності мисливських угідь, що здійснено відповідно до визначених видів мисливських тварин, називають бонітуванням [24].

По бонітету визначена оптимальна ємкість мисливських угідь, до якої

повинне прагнути в своїй діяльності мисливське господарство.

Бонітування виконано за таблицею – відповідно до інструктивно-методичних вказівок. Вказані вище таксономічні одиниці є вхідними параметрами в таблиці (додаток А).

Таблиця 3.2

Розподіл загальної площі господарства за класами бонітету для дикого кабана, га

Типи мисливських угідь господарства	Класи бонітету угідь			
	I	II	III	IV
Хвойні насадження	-	2045	5323	-
Листяні насадження	2337	14721	2281	-
Змішані насадження	2437	13346	34	-
Орні землі	-	-	413	143
Лучні угіддя	-	-	1358	1343
Болота	-	969	1217	-
Водойми	-	-	-	38
Разом	4774	31081	10626	1524
Середній клас бонітету	2,19			

За продуктивністю для тварин мисливські угіддя розділено на п’ять класів [24]:

– до першого класу бонітету належать угіддя з хорошими кормовими та захисними якостями і заселені даними видами мисливських тварин найбільшою щільністю;

– до другого класу бонітету віднесені угіддя вище середньої якості, в яких оптимальна продуктивність може бути досягнута за умови проведення помірних біотехнічних заходів;

– третій клас бонітету представлений угіддями середньої якості, продуктивність яких послаблена нераціональним їх використанням, але може бути відновлена при посиленому застосуванні біотехнічних заходів;

– угіддя нижче середньої якості, невисока продуктивність яких обумовлена малою придатністю їх для перебування виду тварин, характеризуються четвертим класом бонітету. Екстенсивна експлуатація таких

угідь допустима, але будувати на них ефективне господарство на даний вид неможливо;

– до п’ятого класу бонітету віднесені угіддя низької якості, в яких даний вид мисливських тварин зустрічається рідко і не може бути об’єктом господарського використання. Розподіл загальної площі господарства за класами бонітету для дикого кабана приведено у табл. 3.2.

Середній клас бонітету визначаємо за формулою насадження [24]:

$$СПЦ=(I*S(I)+II*S(II)+...+V*S(V))/S,$$

де, *СПЦ* – середній показник цінності; *S(I)-S(V)* – площа земель відповідного класу бонітету; *S* – загальна площа земель господарства.

СПЦ=(4774*1)+(31081*2)+(10626*3)+(1524*4)/59,859 = 2,19

Отже, середній розрахунковий клас бонітету (середній показник цінності) для дикого кабана у мисливському господарстві становить 2,19 одиниць. З метою визначення оптимальної чисельності мисливських тварин прийнято розрахунковий середній клас бонітету заокруглювати до десятих (0,1). Таким чином середній клас бонітету для дикого кабана становитиме 2,2, тобто територія господарства характеризується добрими кормовими і захисними властивостями для проживання дикого кабана.

3.2. Чисельність кабана дикого у господарстві

Наступним питанням нашого розгляду є проведення аналізу динаміки чисельності мисливських тварин, зокрема дикого кабана. Такий аналіз дає можливість визначення тенденцій зростання, чи зменшення його чисельності. Виявлену у такий спосіб тенденцію зміни чисельності тварин з роками необхідно ураховувати при визначені перспектив ведення мисливського господарства на той чи інший вид.

Зміна чисельності дикого кабана відбувається хвилеподібно, проте з роками спостерігається тенденція зростання кількості особин (з 2012 по 2020 рік – майже вдвічі).

Аналізуючи динаміку чисельності дикого кабана у ДП «Білокоровицьке лісове господарство», потрібно відмітити, що їх чисельність у порівнянні з даними обліків 2012 року зросла з 98 голів до 186 станом на 2020 рік. На чисельність дикого кабана впливає неякісна і несвоєчасна підгодівля. Збільшення рекреаційного навантаження на лісові масиви, збирання грибів, ягід, лікарської сировини, збільшення рубок догляду підвищують фактор неспокою, що також негативно відображається на чисельності диких тварин. Динаміку чисельності дикого кабана приведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Чисельність дикого кабана в угіддях ДП «Білокоровицький лісгосп»

Чисельність по роках, голів								
2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
98	93	117	125	112	101	133	161	186

Наступним кроком нашої роботи є визначення оптимальної щільності та розрахунок оптимальної чисельності кабана дикого в угіддях господарства.

Загальна оптимальна щільність мисливських тварин кожного конкретного виду знаходиться через розрахунок середнього класу бонітету для кожного виду. Для розрахованого середнього класу бонітету із таблиці «Настанови ...» [24] (додаток Б) встановлюється оптимальна щільність для кабана дикого на 1000 га угідь (Щ), яка потім помножується на всю площу мисливського господарства (S), для якої приведені розрахунки.

$$Ч_{заг}=Щ \times S,$$ де:

$Ч_{заг}$ – загальна оптимальна ємкість мисливських угідь по одному з визначених мисливських видів мисливських тварин на території господарства, голів; *Щ* – оптимальна щільність виду, тобто оптимальна чисельність мисливських тварин, яка розрахована на 1000 га мисливських угідь. Оптимальна щільність визначається згідно таблиць «Настанови» [24] (додаток Б). *S* – площа, для якої визначається загальна оптимальна ємкість мисливських угідь, тис. га.

$$\boldsymbol{Ч_{заг} = 5{,}6 \times 59{,}859 = 335 \text{ (голів)}}$$

Таблиця 3.4

Розрахунок оптимальної чисельності дикого кабана у господарстві

Середній клас бонітету (СПЦ)	Площа угідь господарства, тис. га	Оптимальна щільність кабана (гол./1тис.га)	Оптимальна чисельність кабана в господарстві, гол.
2,2	59,859	5,6	335

Завдяки ефективному веденню господарства передбачається доведення чисельності тварин цього виду до оптимальної господарсько-допустимої щільності. Це здійснюється шляхом строгої регульованої експлуатації дикого кабана з врахуванням приросту його популяції.

Дані стосовно оптимальної щільності на 1 тис. га угідь I–V класів бонітетів, для дикого кабана що прийняті для Поліської природи зони та показники мінімальної щільності, при якій дозволено розпочати експлуатацію мисливських тварин наведені у додаток В.

3.3. Експлуатаційні заходи

3.3.1. Розрахунок річного приросту поголів'я дикого кабана. З метою ефективного ведення мисливського господарства необхідно куруватися відомостями не про окремих тварин того якогось виду, а їх сукупності.

Зростання тварин до оптимального рівня досягається шляхом суворо регульованої експлуатації (додаток Г) поголів'я з врахуванням його приросту.

Станом на 2020 рік чисельність дикого кабана у мисливських угіддях господарства становить 186 голів. Таким чином, фактична чисельність є нижчою на 45 % за оптимальну. У зв'язку з цим, виникає необхідність планування проведення біотехнічних заходів для дикого кабана, які дозволять покращити умови його проживання та підвищити чисельність до оптимального рівня (335 голів). Для цього необхідно влаштовувати біотехнічні споруди, заготовляти корми, створювати та підтримувати у належному стані наявні кормові та захисні ремізи. Також слід ретельно спланувати норми відстрілу таким чином, щоб з кожним роком відбувалося збільшення чисельності тварин (табл. 3.5–3.6).

Таблиця 3.5

Розрахунок чисельності та норм добування кабана дикого на ревізійний (запланований) період

Показники	Ревізійний (плановий) період, роки														
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
1. Чисельність тварин на день полювання, голів	186	208	230	251	270	288	303	314	322	328	331	335	335	335	335
2. Норма відстрілу, %	12	13	14	15	16	17	18	19	20	20	20	21	21	21	21
3. Кількість тварин, призначених для добування, голів	22	27	32	38	43	49	55	60	64	66	66	70	70	70	70
4. Смертність тварин, %	2														
5. Кількість загиблих тварин, голів	4	4	5	5	5	6	6	6	6	7	7	7	7	7	7
6. Чисельність тварин в угіддях після проведення полювання з врахуванням загиблих, голів	160	177	193	208	222	233	242	248	252	255	258	258	258	258	258
7. Приріст популяції, %	30														
8. Кількість прибулих тварин у господарстві, голів	48	53	58	62	66	70	72	74	76	76	77	77	77	77	77
9. Число тварин на господарстві на початку року, голів	208	230	251	270	288	303	314	322	328	331	335	335	335	335	335

Таблиця 3.6

Запланований орієнтовний приріст чисельності дикого кабана та розмір відстрілу (вилучення) на три найближчі роки

Роки											
2020				2021				2022			
Оптимальна чисельність	Фактична чисельність на день полювання	Розмір вилучення, %	Розмір вилучення, голів	Оптимальна чисельність	Фактична чисельність на день полювання	Розмір вилучення, %	Розмір вилучення, голів	Оптимальна чисельність	Фактична чисельність на день полювання	Розмір вилучення, %	Розмір вилучення, голів
335	186	15	28	335	205	17	35	335	221	19	42

3.3.2. Пропускна спроможність мисливських угідь по кабану дикому. Показник пропускої спроможності мисливського господарства визначається з метою встановлення необхідної кількості мисливцеднів. Тобто цей показник визначає, скільки мисливців слід пропустити через угіддя за сезон полювання щоб здобути заплановану кількість тварин.

Таблиця 3.7

Розрахунок пропускної спроможності господарства для кабана на ревізійний період

Показники	Ревізійний (плановий0 період, роки														
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Кількість тварин, яка призначена до добування, гол.	22	27	32	38	43	49	55	60	64	66	66	70	70	70	70
Індивідуальна норма 1 мисливця за 1 добу, гол.	0,10														
Пропускна спроможність господарства, мисливце-днів	220	270	320	380	430	490	550	600	640	660	660	700	700	700	700

Зважаючи на те, що, як правило, не кожен мисливець виконує денний

норматив відстрілу, фактична пропускна спроможність може бути збільшена вдвічі відносно планової.

Таким чином, як видно із таблиці, завдяки запроектованим нами експлуатаційним заходам пропускна спроможність мисливського господарства по дикому кабану може зрости із 220 мисливцеднів у 2020 році до 700 у 2034 (на кінець розрахункового періоду).

3.4. Біотехнічні заходи в господарстві

3.4.1. Розрахунок потреби у кормах для дикого кабана. Розрахунок потреби у кормах для кабана дикого в умовах господарства проводили враховуючи лісомисливське районування, кількість тварин в угіддях та термінів підкормки диких тварин.

Обсяги заготівлі кормів на найближчі три роки для дикого кабана наведено у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Обсяги заготівлі кормів на найближчі 3 роки для підгодівлі кабана

Назва кормів	Одиниця виміру	Норма заготівлі на 1 голову	Роки					
			2021		2022		2023	
			Кількість тварин	Обсяги заготівлі кормів, кг	Кількість тварин	Обсяги заготівлі кормів, кг	Кількість тварин	Обсяги заготівлі кормів, кг
Сінаж	ц	0,4	177	7080	193	7720	208	8320
Зерно, комбікорм	ц	0,3		5310		5790		6240
Кукурудза у початках	ц	0,8		14160		15440		16640
Коренеплоди	ц	1,0		17700		19300		20800
Сіль-лизунець	ц	0,08		1416		1544		1664

Як видно з даної таблиці на найближчі роки (2021–2023) для кабана дикого в умовах ДП «Білокоровицьке ЛГ» необхідно підвищити викладку і заготівлю кормів у слідуючих межах:

– сінажу або силосу з 70,8 до 83,2 ц;

– зерна, комбікорму чи інших концентрованих кормів з 53,1 до 62,4 ц;

– кукурудзи в качанах з 141,6 до 166,4 ц;

– коренеплодів (буряк, картопля, топінамбур, ріпа та ін.) з 177 до 208 ц;

– солі з 14,16 до 16,64 ц.

Особливо ретельно, слід ставитися до викладки солі для мисливських тварин, оскільки її нестача в їх організмі призводить до міграції звірів у інші мисливські угіддя, не дивлячись навіть на те, що на даній території наявна достатня кормова база і у повній мірі проводиться підгодівля фауни. Адже нестача мінеральної підгодівлі призводить до порушення процесів обміну речовин в організмі та ослаблення тварин загалом.

Не дивлячись на те, що кабан є одним з найсильніших і найвитриваліших звірів фауни господарства, він потребує підгодівлі більше, чим будь-який інший вид. Для нього виникають тяжкі безкормні умови не лише від товстого шару снігу, але й, від промерзлої землі, що не дає можливості добувати їжу, яка знаходиться під поверхневим шаром ґрунту. Саме тут люблять ритися кабани, здобуваючи різні корми: коріння рослин та дрібних грунтових тварин. Особливо важлива підгодівля для молодняку до досягнення однорічного віку.

Кабанів слід підгодовувати коренеплодами (картопля, буряк, топінамбур тощо), кукурудзою в цілих качанах, жолудями, зерновими і іншими концентрованими кормами, викладаючи їх на завчасно підготованих підгодівельних майданчиках, які влаштовуються в місцях постійної концентрації цих тварин.

Враховуючи всеїдність диких кабанів, корм слід урізноманітнювати, і окрім перерахованих видів кормів, можна підгодовувати різними овочевими і фруктовими відходами, комбікормом, висівками, макухою, жомом, рибними і м’ясними відходами, викладаючи їх по мірі поїдання.

Корми доцільно виложувати у декількох місцях на спеціальних майданчиках, інакше старші і сильніші тварини відганятимуть від корму молодших, особливо молодняк.

При настанні постійної морозної погоди, коренеплоди обов’язково

потрібно покривати сіном, сухим листям або соломою, щоб вони не промерзали. Для соковитих кормів доцільно влаштовувати для них спеціальні бурти.

3.4.2. Розрахунок кількості біотехнічних споруд для дикого кабана. В місцях найчастішого перебування диких тварин доцільно влаштовувати солонці, щоб позбавити тварин від мінерального голоду. Місця для підгодівельних майданчиків, годівниць та солонців вибирають з таким розрахунком, щоб тварини мали широкий огляд. Тому непридатні угіддя з густим підростом та підліском та з заростями високих трав'янистих рослин. Підходять для цього старі насадження, болота із густими кущами та молодняком.

Підгодівельні майданчики відвідуються тваринами лише тоді, якщо вони можуть непомітно підійти до них та швидко сховатись в густі зарості при потребі. В засушливі роки іноді виникає потреба створювати штучні водопої та «купалки» поблизу від місць підгодівлі.

Приведені в додатку Е норми створення годівниць, підгодівельних майданчиків, солонців та водопоїв можуть змінюватись в залежності від характеру розміщення лісових урочищ, особливостей зими та інших факторів. Розрахунок кількості біотехнічних споруд для дикого кабана наведено у табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Розрахунок потреби у біотехнічних спорудах для дикого кабана за оптимальною кількістю

Оптимальна кількість кабана в угіддях, голів	Підгодівельні майданчики	Солонці	Водопої штучні
	Норми створення		
	1 / 10 особин	1 / 10 особин	1 / 10 особин
	Потрібна кількість		
335	34	34	34

Важливе значення для диких тварин має сіль-лизунець. Для цього необхідне влаштування солонців на пеньках свіжозрубаних дерев.

Необхідно також враховувати, що дикі тварини охочіше відвідують

солонці, які закладені далеко від пішохідних та проїзних шляхів.

З метою приваблювання та утримання мисливських тварин на території господарства велику роль відіграють водопої. В разі недостатньої кількості природних водопоїв, необхідно влаштовувати додатково штучні.

3.4.3. Визначення площ кормових та захисних ремізів. Здебільшого мисливські угіддя для тварин володіють недостатніми кормовими і захисними умовами. З метою поліпшення таких властивостей угідь, у них слід створювати ремізи: кормові та захисні [2]. Також доцільно підсилювати кормові умови угідь за допомогою створення кормових полів.

Таблиця 3.10

Розрахунок площ кормових та захисних ремізів

Розподіл лісових типів угідь за групами віку	Площа лісових угідь га	Рекомендована норма створення ремізів, га/1 тис.га		Розрахункова площа ремізів, га	
		кормових	захисних	кормових	захисних
Хвойні ліси					
Молодняки 1 вікової групи	5423	2,0	-	10,8	-
Молодняки 2 вікової групи і середньовікові ліси	16762	2,5	5,0	41,9	83,8
Пристигаючі, стиглі і перестійні ліси	9336	1,5	3,0	14,0	28,0
Листяні ліси					
Молодняки 1 вікової групи	1104	1,0	-	1,1	-
Молодняки 2 вікової групи і середньовікові ліси	2585	1,0	4,0	2,6	10,3
Пристигаючі, стиглі і перестійні ліси	1854	0,5	3,0	0,9	5,6
Змішані ліси					
Молодняки 1 вікової групи	1172	1,0	-	1,2	-
Молодняки 2 вікової групи і середньовікові ліси	2825	1,5	5	4,2	14,1
Пристигаючі, стиглі і перестійні ліси	1463	1,0	3,0	1.5	4.5
Всього	42524	-	-	78,20	146,30

Нормативні матеріали, щодо створення ремізів містяться у додатку Ж і

регламентуються Настановами з упорядкування мисливських угідь [24].

Слід зазначити що розрахунок потреби тварин у ремізах проводиться виходячи із розподілу площ лісових угідь за віком і складом насадження

Обрахунки щодо обсягів потрібної площі ремізів у ДП «Білокоровицьке ЛГ» відображають матеріали табл. 3.10.

Таким чином, в умовах нашого мисливського господарства, з метою покращення якості і продуктивності угідь для основних видів мисливських звірів, у тому числі й кабана дикого, слід створити 146,3 га захисних ремізів і 78,2 – кормових. Крім кормових та захисних ремізів потрібно в угіддях господарства створювати кормові поля, не лише для дикого кабана, а й іншив видів тварин, які мешкають на цій території.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1) У ДП «Білокоровицьке лісове господарство» за типами мисливських угідь найбільшу перевагу мають лісові угіддя (42524 га, 93,4 %), друге місце посідають польові угіддя (3257 га, 3,1 %) і третє – водно-болотні угіддя (2224 га, 2,5 %).

2) За якістю по дикому кабану переважають угіддя 2 класу бонітету, з площею 31081 га, тобто мисливські угіддя володіють добрими кормовими та захисними властивостями. Розрахунковий середній клас бонітету мисливських угідь становить 2,2 одиниці.

3) Розрахункова оптимальна чисельність для дикого кабана складає 335 голів. На час проведення розрахунків на 2020 рік чисельність дикого кабана становить 186 особин, тобто на 45 % є нижчою від оптимальної.

4) При проведенні розроблених нами обсягів експлуатаційних заходів по дикому кабану у зв'язку з низькою чисельністю ми плануємо вилучати впродовж ревізійного періоду 12 – 21 % тварин, що дозволить у 2030–31 рр. на оптимальну чисельність дикого кабана.

5) Для досягнення оптимальної чисельності необхідно збільшити викладку кормів у наступних межах (2021 – 2023 рр.): сінажу та силосу – 7080 – 8320 кг; зерна, комбікорму, зернових відходів – 5310 – 6240 кг; кукурудзи у початках – 14160 – 16640 кг; коренеплодів – 17700 – 20800 кг; солі-лизунця – 1416 – 1664 кг. Для оптимального існування ратичних тварин у господарстві необхідно створити не менше як по 34 підгодівельних майданчиків, солонців та водопоїв.

6) Для покращення умов проживання ратичних тварин слід закласти близько 78 га кормових та 146 га захисних ремізів. Ремізи слід закладати в угіддях, відведених під відтворювальні ділянки. На таких ділянках проведення полювання забороняється.

7) Для ведення мисливського господарства на зазначений вид, ураховуючи, що це середні за якістю угіддя важливо покращити їх якісну структуру шляхом урізноманітнення проведення біотехнічних заходів, посилити контролю за незаконним відстрілом, контролювати норми здобування тварин, стежити за їх статево-віковою структурою тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Є. І., Кириченко Т. В., Баранівський В. В. Еколого-економічні аспекти користування мисливськими ресурсами України. *Наукові читання ім. В.М. Виноградова* : Матеріали ІІІ Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, 18-19 травня 2021 р. Херсон : ХДАЕУ, 2021. С. 91-93.

2. Баранівський В. В. Покращення якості мисливських угідь шляхом створення кормових та захисних реміз у ДП «Білокоровицьке лісове господарство». *Подільські читання. Охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. Присвячена 25-річчю кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету, 11–13 жовтня 2021 р. Хмельницький : ХНУ, 2021. С. 144-146.

3. Бромлей Г.Ф. Уссурийский кабан Sus scrofa ussuricus Heude, 1888. Москва : Наука, 1964. 106 с.

4. Борейко В. Е. Этика и практика охраны биоразнообразия. Киев: Киевский эколого-культурный центр, Междунар. Социально-Экологический Союз, 2008. 360 с.

5. Власюк В. П., Баранівський В. В. Заходи щодо зменшення шкоди, яку наносять мисливські тварини лісовим насадженням. *Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку :* збірник матеріалів IV Міжнародної наук.-практ. конф. 21-22 жовтня 2021 р. Херсон : Вид-во «ОЛДІ-ПЛЮС», 2021. С. 44-45.

6. Волох А. М. Динамика ареала кабана (Sus scrofa) в Украине. *Вестник охотоведения*. 2010. № 1, Т. 7. С. 54-67.

7. Волох А. М. Птицы в рационе дикого кабана. *Птицы Азово-Черноморского региона на рубеже тысячелетий* : Матер. междунар. науч. совещ. Одесса : Астропринт. 2000. С. 80.

8. Волох А. М. Некоторые экологические характеристики южной

маргинальной популяции дикого кабана в Украине. *Зоол. журн*. Москва, 2002. № 12. С. 1506–1514.

9. Волох А. М. Структура популяции дикого кабана (Sus scrofa) в степной Украине. *Вестн. зоол.* Киев, 2002. Т. 36. № 6. С. 51–56.

10. Генов В., Коцаков Л. Динамика на числеността на дивата свиня (Sus scrofa attila Thos.,) в Югозападна България. Фауна Югозападна България. София, 1986. Ч.1. С. 44–60.

11. Губкин А. А. Некоторые рекомендации по рациональному ведению охотничьего хозяйства Днепропетровщины. Вопросы степ. лесоведения и науч. основы лесной рекультивации земель. Днепропетровск, 1985. С. 137–141.

12. Гуль І. Г. Економічне стимулювання ефективного відтворення і використання ресурсів мисливської фауни : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Львів, 2012. 20 с.

13. Гунчак Н. С. Питание дикой свиньи в Украинских Карпатах. *Вестник зоологии*. 1980. № 5. С. 73–78.

14. Данилкин А. А. Свиные. (Млекопитающие Росии и сопредельных стра). М : ГЕОС, 2002. 309 с.

15. Дементьев Г. П. Материалы по млекопитающим Юго-Западной Туркмении. *Ученые записки Московского государственного университета (Серия «Биологическая»)*. 1955. № 171. С. 15–51.

16. Євтушевський М. Н. Свій серед вепрів. *Лісовий і мисливський журнал*. 2005. № 2. С. 30–32.

17. Закон України «Про мисливське господарство та полювання». *Відомості Верховної Ради*. 2000. № 18. С. 132.-159.

18. Золотарёв И. Т. Млекопитающие бассейна р. Имана (Уссурийский край). М – Л : Издательство академии наук СССР, 1936. 136 с.

19. Корнеев А. П. Колебания численности дикого кабана в Украине и рациональные нормы его плотности в охотничьих хозяйствах. Труды девятого международного конгресса биологов-охотоведов. М, 1970. С. 812–813.

20. Корнеев А. П. Колебания численности кабана на Украине и

оптимальная плотность его поголовя в охотничьих хозяйствах. *IX Междунар. конф. биологов-охотоведов* : тезисы. М, 1969. С. 66.

21. Куцеко С. І. Браконьєрство – соціальне зло чи спосіб заробітку? URL: https://lb.ua/blog/stanislav_kutsenko/416310_brakonierstvo-sotsialne_zlo_chi.html

22. Лавов М. А. Динамика и регулирование численности кабана в Березинском заповеднике. Заповедники Белоруссии. Минск : Ураджай, 1981. Вып. 5. С. 93–98.

23. Межжерин С. В. Животные ресурсы Украины в свете стратегии устойчивого развития. Аналитический справочник. – Киев : Логос, 2008. 281 с.

24. Настанова з упорядкування мисливських угідь. Київ : Вид-во Держкомлісу України, 2002. 113 с.

25. Проект організації і розвитку мисливського господарства ДП «Білокоровицьке ЛГ» Житомирської області. Пояснювальна записка. – Ірпинь, 2009. – 118 с.

26. Пронька В. С., Черкашина М. К. Проблема браконьєрства в Україні. Шляхи вирішення на основі практики інших країн. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс* : матеріали міжнар. наук. конф. (Т.1), (м. Миколаїв, 13 лист. 2020 р.). Миколаїв : МЦНД, 2020. С. 116–119.

27. Русаков О. С., Тимофеева Е. К. Кабан. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1984. 206 с.

28. Сержанин Ю. П. Географическое распространение и состояние естественных млекопитающих Белорусской ССР. Москва : Лесная промышленность, 1970. 312 с.

29. Слудский А. А. Кабан (морфология, экология, хозяйственное и эпизотологическое значение, промысел). Алма-Ата: Издательство Академии наук Казахской ССР, 1956. 220 с.

30. Турлова Ю. А. Браконьєрство як загроза тваринному світу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* Вип. 11. 2008. С. 356–358.

31. Турлова Ю. А. Кримінологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія цим злочинам : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 18 с.

32. Турлова Ю. А. Стан і тенденції злочинного браконьєрства в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. *Серія : Право.* Вип. 12. 2009. С. 407–409.

33. Улютіна О. А. Аналіз міжнародного досвіду діяльності суб'єктів, уповноважених здійснювати охорону довкілля. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* Вип. 197. ч. 3. 2014. С. 141–149.

34. Фадеев Ф. Е. Какому лесу нужен кабан? *Охота и охотничье хозяйство*. 1978. № 1. С. 6–8.

35. Фадеев Е. В. Размещение и динамика численности кабана на восточноевропейской окраине ареала. *Биологические науки* : Научные доклады высшей школы. 1982. № 3. С. 53–57.

36. Хоєцький П. Б., Похалюк О. М. (2014) Мисливське господарство країн Європи. *Науковий вісник НЛТУ України.* Вип. 24.8, 2014. С. 42–52.

37. Царёв С. А. Кабан. Социальное и территориальное поведение. Охотничьи животные России. Москва, 2000. Вып. 3. 113 с.

38. Andrzejewski R. Spotty mutation of the wild boar Sus scrofa Linnaeus, 1758. Acta theriol, 1974. 19. N 1–13. P. 159–163.

39. Andrzejewski R., Jezierski W. Management of a wild boar population and its effects on commercial lang. Acta theriol, 1978. N 19–30. P. 309–339.

40. Hopp P.-J. Schweinereien, Feststellungen, Beispiele und Vorschläge zur Bejagung des Schwarzwildes. *Wild und Hund*. 1979. 82. N 10. S. 236–239.

41. Kabudi P. Identifé spécifique du sanglier (Sus scrofa) des bois de Nismes et de Transinne en Ardenne. *Cah. éthol. appl*. 1987. 7. N 2. P. 99–108.

42. Teillaud P. La vie sociale chec le sanglier: Coémergence collective-Indicativé. Cahiers d`Ethologie appliquée. 1986. 6. N 2. P. 157–184.